

De ontmanteling van vergeving als wapen: spreken over vergeving in de context van seksueel misbruik van kinderen¹

Lezing door Wilco de Vries, ThD (c), Duke University Divinity School.

Het idee dat God zondaars vergeeft staat centraal in het christendom. In de Bijbel kan Gods vergeving zelfs worden voorgesteld als een model voor vergeving tussen mensen. Neem bijvoorbeeld Kolossenzen 3:13b: “zoals ook Christus u vergeven heeft, zo moet ook u doen.” In het Onze Vader - het centrale gebed voor het christelijke leven en de liturgie - wordt Gods vergeving zelfs afhankelijk gesteld van onze vergeving van anderen: "En vergeef ons onze schulden, zoals ook wij onze schuldenaren vergeven." (Matt. 6:12)

In het evangelie van Matteüs geeft Jezus commentaar op deze regel en zegt: "Als u anderen niet vergeeft, zal uw Vader ook uw overtredingen niet vergeven." (Matt. 6:15)

Door persoonlijk contact en pastoraal werk met slachtoffers van seksueel kindermisbruik heb ik geleerd dat het goede nieuws dat God mensen wil bevrijden van hun schuld en hun relaties met God en met elkaar wil herstellen, kan worden gebruikt als een wapen om slachtoffers het zwijgen op te leggen. Neem bijvoorbeeld het geval van Rachel (een pseudoniem), die tijdens haar jeugd is misbruikt door verschillende familieleden, waaronder haar vader. Toen ze als volwassene haar misbruikers confronteerde met het misbruik, drongen ze er bij haar op aan om te vergeven en te vergeten en af te zien van aangifte bij de politie. Per slot van rekening, zo luidde hun logica, zijn wij allemaal zondaars die genade nodig hebben, en wanneer God vergeeft ziet Hij af van straf. Toen zij zich van haar familie wilde distantiëren, werd haar gedrag geïnterpreteerd als onvergevingsgezind, wat bij haar een groot moreel conflict veroorzaakte. Zij wilde een gelovig christen zijn en vergeven, maar zij verlangde ook naar gerechtigheid en erkenning van het leed dat haar was aangedaan. Rachels zaak roept allerlei belangrijke vragen op: Hoe kunnen we voorkomen dat vergeving een wapen wordt in de handen van daders om hun slachtoffers het zwijgen op te leggen? Hoe kunnen wij slachtoffers helpen die zich onder druk gezet voelen om te vergeven omdat de christelijke leer en praktijk lijken te suggereren dat zij dat zouden moeten doen?

In antwoord op deze vragen zou ik vier argumenten willen aanvoeren die voorkomen dat vergeving een wapen wordt in de handen van daders. Deze argumenten definiëren niet volledig hoe vergeving in de context van seksueel misbruik van kinderen eruit zou moeten zien, om de simpele reden dat elk verhaal van misbruik een ander verhaal is en elke zoektocht van een slachtoffer naar floreren uniek is. Het wat, hoe en wanneer van vergeving hangt af van de deugd van wijsheid en de liefdevolle steun van een gemeenschap die het slachtoffer helpt in het groeien naar floreren. De argumenten die ik geef bepalen primair de grenzen waarbinnen we kunnen spreken over vergeving zoals de Bijbel die voor ogen heeft, op een manier die bevorderlijk is voor de mentale gezondheid en het geestelijk welzijn van het slachtoffer.

Mijn eerste argument dat voorkomt dat vergeving een wapen wordt in de handen van daders is dat elke morele handeling - dus ook vergeving - handelingsvermogen² en een gevoel van

eigenwaarde vereist. Op deze conferentie hebben Dr. Aram, Dr. McLaughlin, Dr. Lipner, Monseigneur Rosetti en Imam Latif gesproken over de verwoestende impact van seksueel misbruik van kinderen op hun ontwikkeling, welzijn, spiritualiteit en handelingsvermogen. Laat mij nu voortbouwen op wat zij hebben gezegd: zonder een substantieel herstel van handelingsvermogen zal de daad van vergeving niet alleen onvrijwillig zijn, maar zelfs een voortzetting van het misbruik zijn. Rachel's echtgenoot vertelde mij: "Natuurlijk vergaf Rachel aanvankelijk haar misbruikers nadat zij hen ermee geconfronteerd had; zij voldeed aan hun wensen zoals zij altijd moest doen." Met andere woorden, Rachels aanvankelijke vergeving was afgedwongen en dus onderdeel van de misbruikrelatie. Alleen wanneer er een significante genezing plaatsvindt, en een gevoel van eigenwaarde en onafhankelijkheid ten opzichte van de dader wordt herwonnen, kan vergeving de door de Bijbel aanbevolen handelingen worden. Immers, "Ik vergeef je" zeggen betekent "jij hebt mij onrecht aangedaan en dat was verkeerd". Gepaste woede tegen overtreders en de misdaad die ze hebben begaan, wat een gevoel van eigenwaarde veronderstelt, is dus niet onverenigbaar met vergeving, maar is in feite een voorwaarde voor vergeving.

Ten tweede, in de Bijbel maakt de deugd van vergeving deel uit van de deugd van liefde. Zowel Matteüs als Paulus stellen dat liefde de vervulling van de wet is (Matt. 22:34-40, Rom. 13:8), de essentie van wat God van ons verlangt. In Romeinen 12, waar Paulus spreekt over liefde, spoort hij zijn lezers aan om het kwade door het goede te overwinnen (12:21, vgl. 17), om zich niet te wreken en ruimte te laten voor de toorn van God (12:19). Iemands vijand liefhebben houdt voor Paulus dus in om wraak te laten varen, maar het betekent niet iemand niet meer verantwoordelijk houden. Het betekent ook niet dat we geen aangifte moeten doen bij de politie. In Romeinen 13:4 beschrijft Paulus de overheid als Gods dienares om wraak uit te oefenen op de kwaaddoener. Kindermisbruik is een zonde en een misdaad, en als misdaad is het een maatschappelijk probleem. Een misdaad vereist dat de overheid - de belichaming van het volk en de dienares van God - de dader ter verantwoording roept en hem veroordeelt als het bewijs dat rechtvaardigt.

Seksueel misbruik van kinderen melden bij de politie kan op vele manieren liefdevol zijn. Het kan een daad van gepaste zelfliefde zijn omdat het veronderstelt dat het slachtoffer waarde heeft en dat het misbruik onrechtvaardig is. Bovendien wordt door het melden van het misdrijf het machtsevenwicht hersteld. Wanneer een veroordeling plaatsvindt, overwint het vonnis, wat Daniel Philpott noemt. "de uitstaande overwinning van het onrecht van de dader". Te midden van de gemeenschap ontvangt het slachtoffer erkenning voor het onrecht dat hem of haar is aangedaan. Het melden van een misdrijf kan ook een daad van liefde zijn voor de bredere gemeenschap, omdat een veroordeling de dader ervan kan weerhouden andere mensen te misbruiken. Ten slotte kan het melden van een misdrijf een daad van liefde voor de dader zijn, omdat de dader daardoor ter verantwoording wordt geroepen.

Romeinen 12 en 13 suggereren dat het ter verantwoording roepen van een overtreder gemotiveerd moet worden door het verlangen dat de overtreder berouw toont en herstelt wat gebroken is. Dit brengt me bij mijn derde argument: het christelijke ideaal van verzoening ontmantelt vergeving als wapen. Dit heeft wat uitleg nodig. Het lijkt er immers op dat het

christelijke ideaal van verzoening het krachtigste argument lijkt te zijn voor de dader om greep te krijgen op het geweten van zijn slachtoffer en haar het zwijgen op te leggen. "God wil mensen met zichzelf en met elkaar verzoenen, dus vergeef en vergeet", zou een dader kunnen zeggen. Het geval van Rachel illustreert op tragische wijze deze houding van daders. Toen Rachel, nadat zij haar daders aanvankelijk had vergeven, met een van hen wilde praten over de pijn die het misbruik haar had berokkend, zei hij tegen haar: "Begin je er nu weer over?" Zijn mentaliteit leek te zijn: het is vergeven, dus we hoeven er niet meer over te praten. Dit is een verdraaiing van wat de Bijbel bedoelt met verzoening. De liefde en gerechtigheid die de dader aan het slachtoffer verschuldigt is, houdt in dat hij het kwaad van het misbruik en de schade die het veroorzaakt erkent, actief berouw toont over het aangerichte kwaad, en het slachtoffer herstelbetaling aanbiedt. Dit staat verzoening niet in de weg, maar is een voorwaarde voor verzoening. De veertigdagentijd ligt net achter ons. De veertigdagentijd is bij uitstek de periode waarin we zien dat we als mens tot bloei komen als we het kwaad dat we God hebben aangedaan erkennen, er actief berouw over hebben en "herstelbetaling" aanbieden door ons leven aan de Heer te geven. Berouw en boete belemmeren onze relatie met God niet, maar helpen ons met opgroeien in onze relatie met God. Alleen door berouw en boetedoening eigenen we ons Gods vergeving toe, en bereiden we ons voor op het einde der tijden waar eens onze zonden – die van verleden, heden en toekomst – onze relatie met God niet meer in de weg staan. Degenen die proberen hun slachtoffers te dwingen tot vergeving, misbruiken daarom niet alleen hun slachtoffers opnieuw, maar zij manipuleren ook de Bijbel, doen de christelijke praktijk geweld aan en gaan uit de weg wat werkelijk goed voor hen is: verantwoordelijkheid, berouw en herstelbetaling.

Als, zoals in het geval van Rachel, de dader niet over het misbruik wil praten, wijst dat erop dat hij niet in het reine is gekomen met de waardigheid van zijn slachtoffer, het kwaad dat hij heeft aangericht en de pijn die hij heeft veroorzaakt. De juiste reactie op dergelijk onrecht is niet verzoening, maar de dader ter verantwoording roepen in de hoop op berouw. In het geval van Rachel is het belangrijk om op te merken dat Rachel volledig gerechtvaardigd was en het zelfs aan haar eigen waardigheid en het onrecht dat haar was aangedaan verschuldigd was om haar aanbod van vergeving in te trekken. Het idee om vergeving in te trekken lijkt onchristelijk. Vergeving lijkt vaak op een huwelijksgelofte. Als je die eenmaal aflegt, is het bijna onmogelijk die te breken. Maar als vergeving handelingsvermogen vereist (argument 1), liefde voor de naaste inhoudt dat de dader ter verantwoording wordt geroepen (argument 2), en verzoening betekent dat de dader de pijn die hij Rachel heeft aangedaan erkent en actief berouw en herstel toont (argument 3), dan is het in Rachels geval noodzakelijk om het aanbod van vergeving uit liefde in te trekken. Rachel had niet het vereiste handelingsvermogen; zij kon de dader niet volledig ter verantwoording roepen gezien de machtsongelijkheid; en de dader toonde niet actief berouw. De enige liefdevolle optie die overblijft is het ondernemen van acties die de dader ter verantwoording roepen, wraak te overwinnen en te hopen op vergeving en verzoening, wat berouw en herstelbetaling inhoudt voor de dader.

Ten vierde, en dit hangt nauw samen met de drie voorgaande argumenten, kan de dader nooit aanspraak maken op menselijke vergeving als een recht dat hem toekomt, zelfs niet als de dader volledig berouw heeft. Anders zou de daad van vergeving nog steeds kunnen worden afgedwongen. De plicht om te vergeven is een plicht die we aan God verschuldigd zijn. Deze plicht valt echter binnen alle overwegingen die ik heb geschetst: genezing van handelingsvermogen, verantwoording en berouw.

Concluderend, ik heb vier argumenten gegeven die vergeving als wapen in de handen van overtreders ontmantelen. Ten eerste vereist vergeving handelingsvermogen en een gevoel van eigenwaarde. Ten tweede houdt naastenliefde in dat de dader ter verantwoording wordt geroepen en idealiter dat aangifte bij de politie wordt gedaan. Ten derde houdt verzoening in dat de dader erkent dat hij zich aan misbruik schuldig heeft gemaakt, er berouw over heeft en herstelbetaling aanbiedt. Ten vierde kan menselijke vergeving nooit door een dader worden opgeëist als een recht dat aan hem verschuldigd is. Mijn oproep aan de kerk en aan de samenleving is om deze argumenten op te nemen in haar spreken over vergeving, zodat de praktijk van vergeving nooit kan worden gebruikt als een wapen tegen slachtoffers van seksueel kindermisbruik.

¹ Op 8 april 2021, de 'World Day for Child Sexual Abuse Prevention, Healing and Justice' organiseerde Harvard University i.s.m. andere partners de conferentie "[Faith and Flourishing: Strategies for Preventing and Healing Child Sexual Abuse](#)". Deze [lezing](#) werd gehouden door één van de sprekers: Wilco de Vries, ThD(c) Duke University Divinity School.

² Opmerking voor de Nederlandse vertaling: Het Engelse woord *agency* is moeilijk te vertalen in het Nederlands. *Agency* gaat onder andere over het vermogen om in vrijheid keuzes te maken, initiatieven te nemen, en grenzen aan te geven. Als vertaling voor *agency* hebben we gekozen voor "handelingsvermogen". Handelingsvermogen moet dus geïnterpreteerd worden in deze brede zin.